

Hermann Broch
NEPOZNANICA

Roman

S njemačkoga prevela
Sandra Brkljačić

Zagreb, 2024.

disput

Prvi dio

1.

Praktikum za fiziku s bijelo lakiranim redovima klupa i bijelim pločicama na zidovima budio je higijenski dojam. Na dugačkoj katedri koja se pružila u podnožju amfiteatra nalazio se komplet čudno zakrivljenih staklenih posuda, a podvornik Anton Krispin upravo ga je pospremao. Bio je to nizak, loše obrijan muškarac, kuta od crnoga glota, umrljana i neizglačana, visjela mu je s ramena, na kariranom mu se prsluku ljuljao srebrni lančić sata, i sada, dok je pokušavao obrisati crnu ploču, za vrijeme predavanja uzduž i poprijeko išaranu matematičkim formulama, morao se pridići na vrhove prstiju. Nekoliko studenata sjedilo je još u klupama, promatrali su kako ploča pod širokim, mokrim potezima postaje crna i blistava, kako po njoj klize kapi vode bjeličaste od krede, a kad je podvornik konačno horizontalnim završnim potezom uz donji rub ploče uhvatio i obrisao kapi koje su se još gibale, mnogi od promatrača osjetili su ugodu. Na primjer, Richarda Hiecka je mokra crna ploča koja se sjajila podsjetila na baršun noćnog neba.

Richard Hieck izvukao se iz jedne od gornjih klupa. Kao i podvornik, nosio je crnu laborantsku kutu, da-

6 kako, svećenički zakopčanu do grla, a osim toga nedostajala mu je i ona nemarna okretnost koja je krasila podvornika, štoviše, bio je visok i nezgrapan čovjek koji je brižljivo poravnavao kutu, ali svejedno nije mogao spriječiti da mu zapne u sklopivim sjedalima. No bez obzira na takvu količinu nespretnosti, čak u izravnom proturječju s njom, sprijeda se na glavi s jako izraženim kostima nalazilo lice po čijoj se mršavosti i ošttrini moglo razaznati da će s vremenom – pod pretpostavkom odgovarajućeg načina života – poprimiti asketsku tvrdoću španjolskog tipa. Kroz prozor je u hodnik, onakav kakav obično jest u pauzi od predavanja, trepereći prodiralo zimsko sunce, pojačano odsjajem snijega sa susjednih krovova; s radijatora pod prozorima uvis se dizala toplina, na sunčevu svjetlu koje je prodiralo visjeli su oblaci dima cigareta, čulo se kako tromi koraci šetača stružu po glatkom podu, opušci su ležali po kutovima, kroz otvorena vrata predavaonica prodirao je zagušljiv zrak i mirisalo je na prašinu. Hieck se svojim ukočenim, krutim hodom, desnog ramena uvijek malo uzdignuta, kretao prema sobi profesora Weitprechta. Radilo se o njegovoj doktorskoj disertaciji.

Vrata koja su vodila u ispitnu prostoriju, koja je ujedno služila i kao predvorje Weitprechtova kabineta, bila su otvorena. Tu je bila smještena priručna biblioteka instituta, sa zidova je pozdravljalo nekoliko portreta profesora, a za stolom za kojim su se održavali ispiti, okruženim žutim stolicama, sjedio je doktor Kapperbrunn, Weitprechtov asistent za matematiku. Kao čisti matematičar prezirao je one koji su se bavili fizikom. A budući da je Hieck s čiste matematike prešao na fiziku, njega

je nagrađivao posebnim sarkazmom. Podigao je pogled s dosadnih tabličnih proračuna na kojima je radio.

“Zdravo, Hieck... Recite, znate li još zbrajati?”

“Ne”, odgovorio je Hieck ozbiljno, “pravom matematičaru nije potrebno da zna zbrajati.”

“Točno”, reče Kapperbrunn, “no bilo bi lijepo kad biste mi pomogli oko ovog ovdje sranja.”

“Molim”, ljubazno će Hieck, “smijem pogledati?”

Kapperbrunn ustade. Imao je veselo i neznanstveničko lice, sve je na njemu bilo pomalo okruglasto, savršeno spremno za budući trbuh, koji je za sada držao pod kontrolom raznoraznim sredstvima.

“Dobro da je sutra nedjelja”, rekao je. “Vi, naravno, ne idete na skijanje?”

Hieck, sagnut iznad tablica kojima je odmah ovladao, reče:

“Ovo ovdje je greška ili čudo.”

“Najvjerojatnije čudo”, odvratio je Kapperbrunn nezainteresirano.

“Ovakva donja vrijednost nije moguća... profesor Weitprecht je to već sigurno uočio.”

“Da, spominjao je nešto o tome”, odvratio je Kapperbrunn, “no, na koncu, i ordinarijusi se mogu zabuniti, posebice kad im se zabuna uklapa u računicu.”

Hieck je pogledao prema vratima koja su vodila u Weitprechtovu sobu.

“Ne, ne, nije unutra, ali to sam mu već i u lice rekao... nego, večeras putujem u Kloberhütte i vraćam se tek u nedjelju kasno navečer.”

Hieck reče: “Ako je ovo točno, to je revolucionarno za fiziku.”

“Bilo je već puno revolucija”, reče Kapperbrunn.

Uđe Weitprecht. Preko uskih naočala za čitanje promatrao je prisutne s plahom rastresenošću, ali i s nekim budno napetim intenzitetom na oštrom, ptičjem licu:

“Je li sve usklađeno, doktore Kapperbrunn?”

“Prema računu se čini da jest, gospodine profesore.”

“Pa dobro... čujte, doktore Kapperbrunn, stalno me kopka slutnja da bi se ovom fenomenu moralo pristupiti preko teorije grupa.”

Kapperbrunn načuli uši:

“O tome bi se moralo promisliti.”

“Da, molim vas, promislite...” Weitprecht krene u svoju sobu, no još jednom zastane: “Zapravo bi moglo imati priličnog odjeka, zar ne?”

Kapperbrunn pokaza na Hiecka:

“Pa tu nam je veteran u teoriji brojeva... Vi ste objavili nešto vezano za teoriju brojeva prije nego što ste smrtno sagriješili, što vi o tome mislite?”

Hieck reče:

“Još nemam u to kompletan uvid, ali rado bih se time bavio.”

“Kako se zovete?” hitro upita Weitprecht pa doda: “Ah, da, gospodine Hieck, oprostite.”

“Gospodine profesore, htio sam se zapravo raspitati jesu li gospodin profesor već pregledali moj rad”, izusti Hieck svoje pitanje.

“Vaš rad? Vaš rad?...” Weitprecht je napregnuto razmišljao, “... da... Kunz je o tome... ma bit će da je u redu... ali vi biste u međuvremenu doista mogli s doktorom Kapperbrunnom porazgovarati o postupku

zasnovanom na teoriji grupa... to bi mi doista bilo jako važno.”

Pa nestade u svojoj sobi.

“Tja”, reče Kapperbrunn nakon što je Weitprecht izašao, “toliko dakle o lagodnom poslu kakav sam zamišljao. Kad ja postanem redovni profesor, moji asistenti neće živjeti pod takvim stresom, to vam jamčim.”

Hieck polako reče: “Ali ideja je primamljiva... možda ipak nije bilo greške u promatranju.”

“Šef koji nikad ne miruje prava je napast... a tek primamljive ideje, one su još gore... promislit ću o tome u Kloberhütteu...”

“Posljednjih godinu dana radio sam samo na teoriji skupova”, reče Hieck.

“Pa možete probati i s teorijom skupova.”

“Ne mislite to ozbiljno?” kazao je Hieck.

“U znanosti i najapsurdnije stvari odjednom postanu ozbiljne.” Kapperbrunn je držao ruke u džepovima i gledao van u snijeg. “Barem u svim znanostima koje nisu čista matematika... matematika ipak još ima najčišći pristup.”

“Da”, reče Hieck.

“Znate”, reče Kapperbrunn, “matematika vam dođe kao neka vrsta očajničkog čina ljudskoga duha... po sebi i za sebe doista nije potrebna, ali ona je svojevrstan otok dostojanstvenosti, i zato je volim.”

Hieck nije znao što bi mu odvratio. Kapperbrunn mu se učinio ciničnim, Kapperbrunn je vršio izdaju nečega, no nije znao čega. Matematike? Ona je Hiecku bila nešto uzbudljivo, no ni o tome se nije dalo kazati nešto

10 prikladno, nije znao zašto je uzbudljiva. A dotle je Kapperbrunn već ponovno promijenio temu.

“Jedino žene to shvaćaju doista ozbiljno”, pokazao je kroz vrata koja su ostala otvorena prema hodniku gdje se moglo vidjeti nekoliko studentica, “isključivo bi ženama trebalo dopustiti da se bave znanošću. I u polju su nekoć radile. Ali muškarci... vi, Hieck, s takvom tjelesnom građom, vi ste zapravo trebali postati drvosječa.”

Hieck nije bio čovjek kojem se lako moglo skrenuti tijekom misli. I mimo volje stade razmišljati o primitivnom zadatku gdje tesar od jednog trupca mora istesati gredu najvećeg mogućeg volumena. Zadatak s maksimumom, pomisli, ali za to postoji jednostavna formula. Pa začu Kapperbrunna kako govori:

“Pokupite neku od djevojaka ondje vani, ako ima koja zgodna, pa na dva dana na skijanje. Uživajte dok još niste ugledna osoba, to samo što vas nije sustiglo.”

“Da”, reče Hieck i pomisli na knjižnicu u koju sada mora ići. Nije pravo znao kako da umakne, stoga se naglo i nenadano nakloni poput školarca pa hitro izađe.

2.

Hieckova mladost bila je teška, ali to nitko nije slutio, čak ni on sam to nije znao. Razlog tome nisu bili skromni uvjeti u kojima je odrastao, jer uvijek su imali što jesti, barem do rata. A onda su ga odveli na selo, k rođacima kod kojih mu i nije bilo tako loše. Ne, nije, ili ipak jest, jer se ono tjeskobno i neizrecivo njegove mladosti krilo u titrajima čudne neodređenosti koja je dolazila od oca, u nečemu što se prenosilo na cijelu kuću i obavijalo svaki događaj atmosferom neshvatljive nesigurno-